

PËRTEJ MIGRIMIT:
PAPËRKTHYESHMËRIA, TRAUMA
DHE IDENTITETI HIBRID NË VEPRËN E SHKRIMTARIT
PAJTIM STATOVCI

Dr. Albana Lilaj

Departamenti i Gjuhës Angleze

Fakulteti i Gjuhëve të Huaja, Universiteti i Tiranës

E-mail: albana.lilaj@unitir.edu.al

PËRMBLEDHJE

Ky punim analizon mënyrën se si letërsia e migracionit rikoncepton identitetin, përkatësinë dhe subjektivitetin përmes një leximi kritik të romanit *Macja ime Jugosllavia* (My Cat Yugoslavia) të shkrimtarit Pajtim Statovci. Në fokus qëndron përvoja e migrimit jo si një proces linear integrimi, por si një gjendje e vazhdueshme fragmentimi dhe negocimi identitar. Analiza tregon se romani e paraqet migrimin si një përvojë thyerjeje që trashëgohet ndër breza, ku trauma dhe kujtesa ndërthuren në formimin e subjektivitetit. Në të njëjtën kohë, vepra nxjerr në pah tensionet kulturore dhe papërkthyeshmërinë e disa koncepteve, duke treguar kufijtë e përkthimit dhe të përfshirjes në një kontekst të ri. Përvoja e protagonistit komplikohet më tej nga ndërthurja e migrimit me identitetin seksual, duke ekspozuar forma të shumëfishta përjashtimi dhe tjetërsimi. Në përfundim, argumentohet se romani nuk ofron një narrativë të stabilizuar të përkatësisë, por e paraqet migrimin si një gjendje të hapur, të paqëndrueshme dhe të pambyllur, ku identiteti mbetet vazhdimisht në proces formimi.

Fjalët çelës: identiteti, identiteti homoseksual, kujtesa ndërbreznore, letërsia e migracionit, papërkthyeshmëria, përkatësia, tjetërsimi, trauma.

ABSTRACT

This paper examines how migration literature reconfigures identity, belonging, and subjectivity through a critical reading of the novel *My Cat Yugoslavia* (My Cat Yugoslavia) by Pajtim Statovci. It approaches migration not as a linear process of integration, but as an ongoing condition marked by fragmentation and continuous identity negotiation. The analysis demonstrates that the novel portrays migration as an experience of rupture transmitted across generations, in which trauma and memory intersect in the formation of subjectivity. At the same time, the text foregrounds cultural tensions and the untranslatability of certain concepts, thereby revealing the limits of translation and

inclusion within a new context. The protagonist's experience is further complicated by the intersection of migration and sexual identity, exposing multiple forms of exclusion and othering. In conclusion, the paper argues that the novel does not offer a stable narrative of belonging; rather it presents migration as an open, unstable, and unresolved condition in which identity remains in a constant process of becoming.

Keywords: migration literature, identity, trauma, intergenerational memory, untranslatability, belonging, otherness, queer identity.

Hyrje

Letërsia e migracionit shfaqet tashmë si një fushë e rëndësishme në studimet letrare bashkëkohore, duke sfiduar kështu konceptet tradicionale të identitetit, përkatësisë dhe kombit. Konteksti i zhvillimeve të vullshme globalizuese dhe lëvizjeve migratore të shumta me të drejtë e përforcojnë këtë prirje. Kjo fushë studimore e trajton migrimin jo thjesht si një zhvendosje fizike nga një hapësirë në tjetrën, por si një proces kompleks transformimi të vetëdijes së individit, ku identiteti i tij negociohet vazhdimisht ndërmjet kulturave, gjuhëve dhe historive të ndryshme. Njohja e teorive të ndryshme mbi kulturën dhe letërsinë e migracionit shërben si kornizë konceptuale që ndihmon në interpretimin e proceseve komplekse identitare, kulturore dhe historike që ngërthen kjo letërsi. Në këtë kuptim ato ofrojnë mjetet e nevojshme për të lexuar edhe veprën e shkrimtarit kosovar Pajtim Statovci, përtej dimensionit të saj narrativ, i cili pa këtë ndërmjetësim teorik rrezikon të reduktohet në një rrëfim biografik të zhvendosjes, duke humbur karakteristikën më radikale: destabilizimin e kategorive të qëndrueshme të identitetit, përkatësisë dhe vetëdijes. Në këtë kuptim, vepra e Statovcit nuk është thjesht një ilustrim i teorisë të migracionit, por një ndërhyrje në to, për vetë faktin se ajo nxjerr në pah kufizimet e modeleve ekzistuese interpretative dhe e ekspozon përvojën migratore si thelbësisht të papërkthyeshme, të fragmentuar dhe të pambyllur.

Teori si ato të Homi K. Bhabha-s mbi hapësirën e ndërmjetme, të Stuart Hall-it mbi identitetin si proces dinamik, apo të Marianne Hirsch-it mbi postkujtesën, ofrojnë mjete analitike për të kuptuar se si përvoja e migrimit shkon përtej zhvendosjes fizike dhe shndërrohet në një gjendje të vazhdueshme negocimi, fragmentimi dhe trashëgimie ndërbreznore.

Identiteti si hapësirë negocimi: përtej origjinës dhe përkatësisë

Një nga kontributet më me ndikim në leximin e identitetit hibrid vjen nga Homi K. Bhabha, i cili zhvillon konceptin e “hapësirës së tretë” dhe “gjendjes së ndërmjetme”, sipas të cilit identiteti nuk është i qëndrueshëm apo thelbësor.

Përkundrazi, sipas tij, ky identitet njerëzor i migrantëve formohet në hapësira të ndërmjetme, ku kuptimet kulturore dialogohen dhe negociohen në mënyrë të vazhdueshme. Në këtë kuptim, letërsia e migracionit nuk përfaqëson thjesht gjendjen e ndërmjetme të të qenit “mes dy botëve” apo “dy kulturave”, po ofron një mundësi ku shtresëzimet e identitetit tronditen dhe destabilizohen.¹

Në një optikë të përafërt, studiuesi Stuart Hall e koncepton identitetin jo si një thelb të pandryshueshëm, por si proces dinamik të ndërtimit dhe rindërtimit të vazhdueshëm të tij. Hall argumenton se identiteti migrator ndikohet nga historia, ndërtohet nga kultura dhe transformohet nga përvoja, veçanërisht ajo migratore, duke hedhur poshtë, kështu, idenë e origjinës së pastër apo të rikuperueshme. Kjo qasje na ndihmon të kuptojmë se si subjektet migratore nuk “kthehen” kurrë në identitetin e mëparshëm, por vazhdimisht e rindërtojnë dhe transformojnë atë.²

Po aq interesant dhe i rëndësishëm në kuptimin e letërsisë së migracionit është edhe këndvështrimi që ofron Mariane Hirsch-i, e cila vë në qendër të diskutimit traumat dhe kujtesën ndërbreznore. Hirsch argumenton se brezat e mëvonshëm trashëgojnë trauma që nuk i kanë përjetuar drejtpërdrejt, por që ndikojnë thellësisht në formimin e vetëdijes së tyre identitare. Rrjedhimisht, sipas Hirsch-it, përvoja e zhvendosjes nuk kufizohet vetëm te brezi i parë, i cili ka përvojën e përjetimit të drejtpërdrejtë të migracionit dhe përballjes me kulturën e vendit pritës, por vazhdon të strukturojë identitetin përtej përvojës individuale.³

Studimet në fushën e letërsisë së migracionit veçojnë si të rëndësishme edhe çështjen e gjuhës dhe përkthimit. Emily Apter thekson rolin e “papërkthyeshmërisë”, duke argumentuar se disa koncepte kulturore i rezistojnë përkthimit dhe mbeten të lidhura ngushtë me kontekstin e tyre origjinal. Sipas saj, në letërsinë e migracionit, kjo krijon tension midis përfshirjes dhe përjashtimit, pasi gjuha bëhet njëkohësisht mjet komunikimi dhe kufi identitar.⁴

Së fundmi, ndërthurja e migrimin me seksualitetin është trajtuar nga Eithne Luibhéid, e cila tregon se përvojat migratore të homoseksualitetit, nuk janë gjithnjë çliruese, pasi ato shpesh kushtëzohen nga struktura racore, kulturore dhe politike. Kjo qasje bie në kundërshtim me narrativat perëndimore që e lidhin migrimin me hapjen, progresin dhe emancipimin, duke dëshmuar se përjashtimi mund të rishfaqet në forma të reja edhe në ato kultura që konsiderohen të hapura.⁵

1 BHABHA, H., K. (1994), *The Location of Culture*, London: Routledge, f.2-58.

2 HALL, S., (1990), *Cultural Identity and Diaspora*, London: Lawrence & Wishart, f.225-227.

3 HIRSCH, M., (2012), *The Generation of Postmemory: Writing and Visual Culture After the Holocaust*, New York: Columbia University Press, f. 45-47.

4 APTER, E., (2013), *Against World Literature*, London: Verso, f. 12-14.

5 LUIBHÉID, E., (2002), *Entry Denied*, Minneapolis: University of Minnesota Press, f. 9-12.

Migrimi si thyerje e trashëguar: trauma, kujtesa dhe përkatësia e pamundur

Në këtë kuadër teorik, letërsia e migracionit nuk mund të kuptohet si një rrëfim linear i zhvendosjes, por si një hapësirë ku identiteti mbetet i fragmentuar, kujtesa e paqëndrueshme dhe përkatësia thelbësisht e pasigurt.

E gjejmë të shpërfaqur në këtë formë identitetin edhe në veprën e Statovcit, brenda së cilës përvoja e zhvendosjes ndërthuret me përpjekjet për eksplorimin e identitetit, trupit dhe përkatësisë kulturore. Largimi i tij nga vetëdija e vendit të origjinës drejt asaj të mërgimitarit mbetet një proces i papërmbyllur dhe thellësisht i fragmentuar.

Në këtë kuptim, letërsia e tij nuk kufizohet në përshkrimin e migrimit si fenomen social, por e trajton atë si një proces kompleks riformësimi ekzistencial dhe simbolik.

Në veprën e Statovcit, përvoja e migracionit shpesh materializohet përmes personazheve që jetojnë në kufi të dy kulturave, pa arritur të pozicionohen, mes hapësirave gjeografike dhe sistemeve kulturore që nuk përputhen plotësisht. Kjo ndjesi e “të qenurit diku në mes” prodhon jo vetëm ndarje dhe tjetërsim, por edhe mundësi për shprehje alternative të vetvetes. Identiteti në këto tekste shfaqet si i lëvizshëm, artificial deri në pavërtetësi dhe, shpesh i paqëndrueshëm, duke reflektuar tensionet midis kujtesës së vendlindjes dhe realitetit të vendit pritës.⁶

Koncepti i hibriditetit kulturor na ndihmon të analizojmë dhe kuptojmë dinamikat e mësipërme duke pranuar si pikënisje teorike idenë se identitetet formohen përmes ndërveprimit dhe shkrirjes së kulturave të ndryshme. Nocioni i hapësirës së ndërmjetme ofron mekanizmin analitik për të kuptuar zonat ku këto identitete negociohen dhe riformësohen, duke sfiduar kufijtë e përcaktuar midis “vendit të origjinës” dhe “vendit të pritjes”. Paralelisht, teoritë e diasporës dhe të përkatësisë së shumëfishtë na vijnë në ndihmë që ta shohim përvojën migratore si thelbësisht transnacionale, ku përkatësia nuk është më e lidhur me një hapësirë të vetme, por shpërndahe në rrjete të shumta kulturore dhe simbolike.

Në këtë prizëm, vepra e Statovcit mund të lexohet si një ndërhyrje kritike në diskursin e letërsisë së migracionit, duke e zhvendosur fokusin nga narrativat lineare të integritetit drejt një kuptimi më kompleks të identitetit si proces i vazhdueshëm negocimi. Ajo shërben njëherazi si pikëtakimi për disa nga teoritë më të rëndësishme mbi migrimin, por edhe si kritikë ndaj kufijve që secila prej tyre mbart në vetvete.

Koncepti i “in-betweenness” – “të qenit diku në mes” i Homi K. Bhabha-s⁷ bazohet në idenë se identiteti migrator formohet në një hapësirë të ndërmjetme,

6 STATOVCI, P., (2018), *My Cat Yugoslavia*, London: Pushkin Press, f.31-35.

7 BHABHA, H., K. (1994), *The Location of Culture*, London: Routledge, f.7.

e cila lejon mundësinë e rikonfigurimit kulturor. Megjithatë, kjo mundësi në romanin e Statovci “Macja ime, Jugosllavia” kthehet në mundim të pafund, për shkak se Bekimi, personazhi kryesor i romanit, e përjeton hapësirën e ndërmjetme si një gjendje pasigurie dhe fragmentimi të tejzgjatur. Dimensionin e traumës së trashëguar, i cili mund të kuptohet përmes konceptit të “postmemory” (postkujtesa) të Marianne Hirsch-it, e përforcon këtë gjendje pa zgjidhje: përvoja e Emines, nënës së Bekimit, nuk mbetet në të kaluarën, por vazhdon të strukturojë vetëdijen e Bekimit, duke e kthyer identitetin në produkt të kujtesës së trashëguar dhe jo të zgjedhjes së lirë.

Ndryshe nga shumë histori tradicionale të migracionit, Statovci nuk ndjek rrugëtimin nga largimi te integrimi. Në vend të kësaj, romani e ndan përvojën e migrimit në dy kohë dhe dy personazhe: Bekimin, student filozofie homoseksual nga Kosova që jeton në Finlandë, dhe nënën e tij, Eminenë, historia e së cilës fillon në Kosovë dhe vazhdon në Finlandë. Duke vendosur përballë jetën e Eminesë, ku gjithçka ka shkuar keq: dhuna patriarkale, martesë e detyruar dhe mërgimi me përvojën e Bekimit që shenjohej tërësisht nga ksenofobia dhe izolimi homoseksual, Statovci e paraqet migrimin si një traumë që kalon nga një brez te tjetri. Për të migrimi nuk është thjesht zhvendosje, por një krisje e brendshme që trashëgohej dhe ripërsëritet në formë të ndryshuar, pa u zhdukur kurrë.⁸

Nëse historia e Bekimit tregon vështirësinë e ndjenjës së përkatësisë, historia e Emines e përforcon më tej dimensionin e ndërbreznor të migrimit. Martesa e saj e detyruar në Kosovë, sjellja autoritare e bashkëshortit dhe mungesa e lirisë janë karakteristike për familjet patriarkale shqiptare. Zhvendosja në Finlandë jo domosdoshmërisht shoqërohet me zhdukjen e këtyre strukturave, pasi ato vazhdojnë të ekzistojnë si kujtime, zakone dhe pritshmëri që ndikojnë mënyrën si personazhi edukon fëmijët dhe ndërvepron me shoqërinë e re.

Emine mishëron atë që Marianne Hirsch e quan “postmemory” (postkujtesa), pra mënyra se si trauma kalon te brezi i ardhshëm jo përmes përvojës direkte, por përmes peshës së heshtur të historive dhe emocioneve të trashëguara. Heshtja e saj bëhet trashëgimia e Bekimit. Ai e ndjen këtë në bisedat e paplota, në të pathënat e historisë familjare dhe në rregullat e nënkuptuara që i kushtëzojnë jetën.

Kujtesa njerëzore dhe mënyra e funksionimit të saj trajtohet në roman edhe në një dritë tjetër. Historia e Eminesë tregon se heshtjet që imponohen nga lufta, patriarkati dhe migrimi shërbejnë si një mekanizëm mbrojtjeje dhe harrese. Jeta në Kosovë formësohet nga konceptet e *marres* dhe *nderit*, kode të kulturës shqiptare që diktojnë sjelljen dhe shpesh e detyrojnë individin të heshtë. Në

8 STATOVCI, P., (2018), *My Cat Yugoslavia*, London: Pushkin Press, f.57.

Finlandë, heshtja për të bëhet njëherazi mënyrë mbijetese dhe barrë. Bekimi e trashëgon këtë heshtje; paaftësia e tij për të shprehur ndjenjat dhe për të gjetur përkatësi lidhet si me natyrën e tërhequr të nënës së tij, ashtu edhe me ftohtësinë e shoqërisë finlandeze. Kujtesa këtu nuk transmetohet përmes rrëfimeve të qarta, por përmes heshtjes, frikës dhe turpit të brendësuar.

Përmes këtij rrëfimi të dyfishtë, romani tregon se mërgimi nuk është vetëm zhvendosje fizike, por edhe një thyerje e brendshme psikologjike. Homoseksualiteti i Bekimit e bën atë të përjetojë një izolim të dyfishtë: ai ndihet i huaj në Finlandë për shkak të prejardhjes dhe pamundësisë për t'u ndjerë pjesë e asaj bote. Po ashtu edhe ndaj kulturës shqiptare përjeton të njëjtën ndjesi largësie dhe ftohtësie, edhe për shkak të homoseksualitetit të papranueshëm për shoqëritë e mbyllura.

Nga ana tjetër, heshtja e Emines tregon se trauma nuk mund të shprehet gjithmonë me fjalë, por shpesh kalon si një trashëgimi e heshtur duke dëshmuar se migrimi nuk është një përvojë unike dhe e fundme, por një proces i ndërlikuar që zhvillohet përmes dhe përtej kulturave, brezave dhe dëshirave.

Midis gjuhës dhe trupit: papërkthyeshmëria dhe tjetërsimi i dyfishtë

Identiteti i dyfishtë gjuhësor reflekton pamundësinë e personazhit për të jetuar në një realitet të vetëm duke konfirmuar atë që studiuesja Emily Apter e ka emërtuar si “Koncepti i papërkthyeshmërisë”. Sipas saj përkthimi nuk është kurrë një proces neutral; ai gjithmonë përfshin humbje, shtrembërim dhe, në disa raste, pamundësi të plotë për të transferuar kuptime kulturore nga një kontekst në tjetrin. Në këtë kuptim, ajo që mbetet e papërkthyeshme nuk është një dështim i gjuhës, por një tregues i dallimeve të thella kulturore.⁹

Kjo ide bëhet veçanërisht e dukshme në romanin e Statovcit përmes përdorimit të koncepteve shqiptare si *marrë*, *nderi* dhe *besa* të cilat autori i lë në gjuhën shqipe dhe që mbeten të papërkthyer edhe në përkthimin e romanit në gjuhën angleze. Kjo sepse konceptet e mësipërme nuk funksionojnë thjesht si elemente gjuhësore, por si struktura etike dhe sociale që diktojnë vetëdijen e personazheve. Edhe në kontekstin finlandez, këto koncepte nuk zhduken dhe as nuk përkthehen plotësisht; ato vazhdojnë të veprojnë si mbetje kulturore që i rezistojnë integritetit. Mbeten përcaktuese në historinë e Emines dhe ndikojnë vendimet, heshtjen dhe mënyrën si ajo përballon jetën. Për Bekimin, këto koncepte bëhen shpesh shtypëse, sepse lidhen me një kulturë që e përcakton, por edhe e përjashton. Veçanërisht ndjenja e turpit (*marrë*) është shumë e pranishme në roman: Emine ndjen turp për martesën e detyruar, për dhunën që përjeton dhe për pamundësinë për të përmbushur pritshmëritë, ndjesi të cilën nuk e largon as

9 APTER, E., (2013), *Against World Literature*, London: Verso, f. 12.

zhvendosja në Finlandë.¹⁰

Bekimi e trashëgon këtë turp, por ai lidhet kryesisht me identitetin seksual. Homoseksualiteti shihet si diçka e papranueshme në komunitetin shqiptar, duke e bërë atë të ndihet i përjashtuar si nga familja, ashtu edhe nga kultura e tij.

Tema e heshtjes është gjithashtu qendrore. Heshtja e Emines nuk është thjesht mungesë fjalësh, por një mënyrë për të mbijetuar në një botë të dhunshme. Megjithatë, kjo heshtje kalon te Bekimi si një barrë. Ai e ka të vështirë të shprehë veten dhe të kuptojë vendin e tij në botë. Kjo lidhet edhe me heshtjet më të gjera të migrimit, me traumat që nuk tregohen dhe dhimbjet që mbeten të pashprehura.

Përmes këtyre detajeve, romani tregon se asimilimi i plotë është pothuajse i pamundur. Edhe kur personazhet mësojnë gjuhën dhe përshtaten me jetën e re, identiteti i tyre i mëparshëm vazhdon të ekzistojë. Migrimi rezulton të mos jetë zëvendësim i një identiteti me një tjetër, por bashkëjetesë e vështirë mes tyre.

Megjithatë, Statovci nuk e përdor papërkthyeshmërinë vetëm për të theksuar dallimet kulturore mes Kosovës, Ballkanit dhe Evropës të cilat e bëjnë të pamundur për njeriun të përjetojë ndjenjën e përkatësisë ndaj një vendi apo kulture. Ai e radikalizon këtë koncept duke treguar se ajo që nuk përkthehet nuk është vetëm gjuha, por vetë përvoja e migrimit. Bekimi nuk e arrin ndjesinë e përkatësisë jo sepse nuk zotëron gjuhën apo normat sociale, por sepse përvoja e tij, e diktuar nga trauma, historia dhe seksualiteti nuk mund të përkthehet në kategoritë e shoqërisë pritëse.

Në këtë mënyrë, romani hedh poshtë idenë se njohja e gjuhës apo kulturës pritëse çon domosdoshmërisht në përkatësi. Përkundrazi në roman del qartë se një pjesë e përvojës i reziston çdo forme përkthimi. Kjo e zhvendos argumentin e Apter-it nga niveli gjuhësor në një nivel ekzistencial: papërkthyeshmëria nuk është vetëm një problem i tekstit, por një kusht për mbijetësen identitare të personazhit.

Alegoria e përjashtimit dhe dështimi i asimilimit

Romani nuk është thjesht një rrëfim autobiografik për zhvendosjen, por një histori e ndërlikuar që përzier alegorinë, surrelizmin dhe realizmin psikologjik për të shprehur përvojën e fragmentuar të mërgimit. Ai trajton mënyrën se si individët përballen me kodet kulturore, seksualitetin, kujtesën dhe heshtjen nëpër hapësira të ndryshme të traumës dhe përkatësisë.

Që në fillim, migrimi paraqitet si ndjesi e të qenit i huaj. Bekimi mban një piton në apartamentin e tij, një krijesë që njëkohësisht e frikëson dhe e qetëson, dhe më vonë ndeshet me një mace që flet dhe që sillet në mënyrë mizore. Këto

10 STATOVCI, P., (2018), *My Cat Yugoslavia*, London: Pushkin Press, f.48.

figura surrealiste simbolizojnë ksenofobinë, dëshirën e ndaluar dhe armiqësinë që përjetojnë migrantët. Macja e vë vazhdimisht në lojë, duke i kujtuar Bekimit se është i ndryshëm, i huaj dhe i papranueshëm për shkak të dëshirës së tij.¹¹

Po aq e rëndësishme është mënyra se si romani trajton homoseksualitetin. Dëshira e Bekimit lidhet ngushtë me përvojën e tij si migrant. Në ambientet që frekuentohen nga homoseksualët në Helsinki ai gjen njëfarë lehtësimi, por gjithashtu përballet me racizëm dhe fetishizim. Pitoni që mban si kafshë shtëpiake simbolizon njëkohësisht frikën dhe dëshirën: një marrëdhënie që është intime, por edhe e rrezikshme. Tërheqja ndaj burrave nuk paraqitet si çlirim, por si një tjetër formë izolimi: ai nuk i përket plotësisht as traditave shqiptare dhe as kulturës homoseksuale finlandeze.

Statovci e lidh kështu homoseksualitetin me mërgimin, duke sugjeruar se të kesh këtë orientim seksual në një kontekst migrimi do të thotë të përjetosh një tjetërsim të dyfishtë. Dashuria bëhet e rrezikshme, intimiteti i pasigurt dhe dëshira e mbushur me frikë refuzimi. Letërsia e migracionit këtu nuk ofron histori të thjeshta çlirimi, por tregon sa e ndërlikuar dhe ambivalente është përvoja homoseksuale në një ambient armiqësor.

Dimensioni alegorik i romanit e thellon këtë ndjenjë. Macja që flet, mizore dhe tallëse, nuk është thjesht një element surreal. Ajo bëhet një simbol i armiqësisë ksenofobe, një figurë që nxjerr në pah pasiguritë e Bekimit dhe e bën edhe më të fortë ndjenjën e përjashtimit. Kur macja e tall, kjo nuk është vetëm një fantazi, por një mënyrë për të treguar se si racizmi dhe homofobia depërtojnë në psikikën e një migranti.¹²

Nga ana tjetër, pitoni i ofron njëfarë ngushëllimi, por gjithmonë i shoqëruar me frikë. Ai është një kujtesë se edhe intimiteti mund të jetë i rrezikshëm. Marrëdhënia e Bekimit me këtë krijesë tregon njëkohësisht mundësitë dhe kufizimet e dëshirës në një botë përjashtuese. Intimiteti është sa real, aq edhe i mbushur me ankth, duke treguar se edhe dashuria mund të ndikohet nga trauma.

Përdorimi i alegorisë e vendos Statovcin në një traditë më të gjerë të letërsisë evropiane të migracionit, ku figura surrealiste apo mitike përdoren për të shprehur përvojën e çuditshme dhe shpesh të frikshme të mërgimit. Megjithatë, vepra e tij është e veçantë, sepse ndërthur kodet kulturore ballkanike me kontekstin nordik, duke krijuar një letërsi që është njëkohësisht personale dhe ndërkombëtare.

Stili surrealist i Statovcit e bën të pamundur një lexim të thjeshtë të romanit si dëshmi apo kritikë sociale. Përkundrazi, romani “Macja ime Jugosllavia” e vendos përvojën e migrimit në një pikë ku ndërthuren miti, kujtesa dhe dëshira. Pitoni dhe macja nuk kanë një kuptim të vetëm: ato janë të paqarta, kontradiktore

11 STATOVCI, P., (2018), *My Cat Jugoslavia*, London: Pushkin Press, f.75-82.

12 STATOVCI, P., (2018), *My Cat Jugoslavia*, London: Pushkin Press, f.75-82.

dhe ndryshojnë, ashtu si vetë përvoja e migrantit.

Duke mos ofruar një përfundim të qartë, Statovci refuzon idenë se historitë e migrimit duhet të përfundojnë me integrim ose kthim në vendlindje. Kjo e vendos atë në një traditë më të gjerë të autorëve evropianë bashkëkohorë, por njëkohësisht e bën zërin e tij unik. Ai sjell një perspektivë të rrënjësor në historinë dhe kulturën shqiptare të Kosovës, ndërkohe që konteksti finlandez i jep këndvështrimin nga shoqëria pritëse, kombinim ky që krijon një letërsi që është njëkohësisht lokale dhe ndërkombëtare.

Në këtë mënyrë, Statovci kontribuon në atë që quhet “letërsi botërore”, jo si një diçka e përgjithshme dhe e pidentitet, por si një shkrim që ruan specifikën kulturore ndërkohë që i përgjigjet çdo lexuesi.

Përfundime

Përfundimi i romanit e thekson këtë gjendje të dyfishtë. Bekimi nuk gjen një zgjidhje të thjeshtë: kthimi në Kosovë nuk e shëron, por as përfshirja në jetën finlandeze nuk e zgjidh ndjenjën e të qenit i huaj. Ai mbetet “në mes”, në një hapësirë të paqëndrueshme, por reale. Statovci sugjeron se kjo gjendje nuk është dështim, por vetë përvoja e migrimit: e fragmentuar, e paqartë dhe e papërfunduar.

Romani *Macja ime Jugosllavia* tregon se mërgimi nuk përjetohet vetëm në nivel gjeografik apo politik, por edhe në nivel të brendshëm: në kujtesë, heshtje dhe dëshirë. Është një histori e mbijetesës mes gjuhëve, kulturave dhe identiteteve.

Në këtë mënyrë, Statovci zgjeron kuptimin e letërsisë së migracionit duke treguar se ajo nuk ka të bëjë vetëm me lëvizjen e njerëzve, por edhe me lëvizjen e kujtesës, traumës dhe identitetit. Vepra e tij na ndihmon të kuptojmë ngarkesat, shpesh të padukshme që mbartin migrantët dhe krijon një letërsi që është njëkohësisht shqiptare, finlandeze, dhe globale.

Në fund, Statovci na fton të rishikojmë vetë idenë e letërsisë së migracionit e cila nuk është thjesht dëshmi personale, por një hapësirë ku diskutohen çështje të mëdha si identiteti, kujtesa dhe përkatësia. Duke ndërthurur alegorinë me realizmin dhe përvojën personale me kontekstin global, romani *Macja ime Jugosllavia* renditet si një nga romanet rëndësishme të migracionit në shekullin XXI.

BIBLIOGRAFIA

- AHMED, S., (2000). *Strange Encounters: Embodied Others in Post-Coloniality*. London: Routledge.
- APTER, E., (2013). *Against World Literature: On the Politics of Untranslatability*. London: Verso. (Apter)
- BAUMAN, Z., (2000). *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- BHABHA, H. K., (1994). *The Location of Culture*. London: Routledge.
- BRAH, A., (1996). *Cartographies of Diaspora: Contesting Identities*. London: Routledge.
- BUTLER, J., (2004). *Undoing Gender*. New York: Routledge.
- COHEN, R., (2008). *Global Diasporas: An Introduction*. 2nd ed. London: Routledge.
- GILROY, P., (1993). *The Black Atlantic: Modernity and Double Consciousness*. London: Verso. (Gilroy)
- HALL, S., (1990). *Cultural Identity and Diaspora*. In: Rutherford, J. (ed.), *Identity: Community, Culture, Difference*. London: Lawrence & Wishart, pp. 222–237. (Hall, “Cultural Identity”)
- HIRSCH, M., (2012). *The Generation of Postmemory: Writing and Visual Culture After the Holocaust*. New York: Columbia University Press.
- LUIBHÉID, E., (2002). *Entry Denied: Controlling Sexuality at the Border*. Minneapolis: University of Minnesota Press. (Luibhéid)